

УДК 82.09-2/792

П'ЕСА БЕРНАРДА ШОУ «ПІГМАЛІОН»: ОСОБЛИВОСТІ СЦЕНІЧНОГО ТРАКТУВАННЯ ЛІТЕРАТУРНОЇ КЛАСИКИ

Гуменюк В. І.

Таврійська академія (Структурний підрозділ)
Кримського федерального університету імені В. І. Вернадського,
Сімферополь
E-mail: ukrlit_tnu@mail.ru

У статті наголошується на плідності врахування при науковому осягненні художньої класики не лише літературознавчих, а й сценічних інтерпретацій, тим більше коли йдеться про явища драматургії. Під відповідним кутом зору аналізується виконання відомим кримським актором, народним артистом України Валерієм Карповим провідної ролі в славетному мюзиклі композитора Фредеріка Лоу та лібретиста Аллана Лернера «Моя чарівна леді» за п'єсою Бернарда Шоу «Пігмаліон».

Актор двічі звертався до втілення постаті Хігінса – в постановці В. Аносова (1988) та в постановці Б. Мартинова (2006). В першій виставі він відмовляється від особливого підкреслення вікової характерності й виразно передає прагнення Хігінса неодмінно досягти успіху в своєму науковому експерименті, що не суперечить відтворенню романтичної піднесеності несподівано закоханого. В пізнішій сценічній версії вікова характерність більш відчутна, тут не менш виразно означений фаховий азарт сполучається з особливо глибоким та вишуканим драматизмом. Притому обидві версії динамічні й експресивні, багаті на різноманітні пластичні відтінки, психологічні нюанси, що цілком узгоджується з яскраво переданою в мюзиклі багатогранністю художньої палітри Б. Шоу.

Ключові слова: літературна класика, драма, мюзикл, сценічна інтерпретація.

ВСТУП

Традиційна біографія відомого кримського актора Валерія Карпова може вкластися в кілька рядків: зумовлені військовою професією батька поїздки разом з родиною по різних містах колишнього Радянського Союзу – від Южносахалінська до Житомира, навчання в музичних школах, в музичних училищах, врешті в студії Київського театру оперети, після закінчення якої прибуття у 1984 році до Сімферополя, в Кримський український театр. В жодному іншому театрі Валерій ніколи не працював, саме тут сповна розкрився його небуденний творчий талант.

– Після закінчення театральної студії, – розповідає актор, – мене помітив Володимир Андрійович Аносов, котрий працював головним режисером Кримського українського театру драми і музичної комедії. Мені поталанило, я відразу потрапив до хорошого режисера. І я вельми вдячний Аносову, моєму першому режисеру, за те,

що, працюючи з ним, здобув ті професійні якості, які необхідні актору для його становлення як особистості

Так почалася творча біографія артиста, яку вже ніяк неможливо вкласти в кілька рядків. Навіть численні газетні публікації не дають про неї достатнього уявлення. Тут потрібна копійка театрознавча й літературознавча робота, яка ще попереду.

Зіграно більше ста ролей різного характеру, ролей які принесли славу й визнання, а головне – вдячну прихильність, щире захоплення глядачів. Мистецтво як свято, котре не лише запалює, надихає, підносить, а й звеселяє, розважає, тішить, котре за всієї своєї урочистості аж ніяк не казенно-патетичне, а задушевно-лагідне, близьке, миле – саме таке мистецтво сповідує й утверджує актор. Тож не дивно, що до його найкращих ролей належать ті, що зіграні у постановках такого своєрідного жанру як мюзикл. Одна з найбільш вдалих та найбільш характерних ролей актора, зіграних у цьому жанрі, – містер Хігінс у виставі за однією з найбільш популярних п'єс визначного англійського драматурга ХХ століття Бернарда Шоу. Саме аналіз цієї ролі, своєрідність її виконання актором у постановках різних років і є основним завданням пропонованої статті. На важливості в літературознавчому дискурсі врахування театральних, у тому числі й акторських інтерпретацій літературної класики цілком слушно наголошував В. Г. Белінський, зокрема в статі «“Гамлет”, драма Шекспіра. Мочалов у ролі Гамлета» [1, т. 1, с. 87]. Про необхідність та плідність при осягненні літературних творів, насамперед драматургічних, поєднання їхніх літературознавчих та сценічних прочитань мені вже доводилось писати раніше [2; 3]. В річищі відповідних методологічних підходів і ця публікація.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ

Серед ролей, які відповідають творчому хисту актора і разом з тим сприяють не так фіксації стереотипів, як розкриттю несподіваних граней того хисту, містер Хігінс у популярному мюзиклі композитора Фредеріка Лоу та лібретиста Аллана Лернера «Моя чарівна леді» за п'єсою Бернарда Шоу «Пігмаліон». Характерна для Б. Шоу дотепність та вишуканість, з якою у п'єсі одного з основоположників нової європейської драми актуалізується відомий міфологічний сюжет, тонко відчута й

помножена у мюзиклі, що й стало запорукою його надзвичайного успіху й тривалого побутування на сценах усього світу. Здійснена під керівництвом Володимира Аносова, прем'єра мюзиклу на кримській сцені відбулася у квітні 1988 року. Ексцентричний, проте разом з тим пройнятий зворушливим, хоч і не дуже явним ліризмом дует Генрі Хігінса та Елізи, втілюваних Валерієм Карповим і Тетяною Медведевою, став основним нервом вистави. Тут В. Карпов не намагається наголошувати на рисах вікової характерності. Його Хігінс приблизно такого ж віку, як і виконавець, йому ледь за тридцять, може, трохи більше. Це ще молодий, але вже досвідчений науковець, цілком захоплений своїми фонетичними студіями, в яких він досяг значних успіхів, все інше його мало цікавить. Акуратна зачіска, окуляри, які підкреслюють ледь примружений погляд (дещо іронічний і водночас проникливий), елегантний смокінг з не менш елегантним метеликом, як і інші його час від часу змінювані костюми, бездоганні манери – у всьому вчувається вроджений аристократизм, невіддільний від діловитості, дотепності, принадності цього по-своєму колоритного молодика. Байдужість, навіть ледь вловимий відтінок невдоволеної зверхності стосовно незугарної вуличної квітникарки невимушено змінюється суто науковим зацікавленням особливостями її вимови, а це зацікавлення, підтримане колегою Пікерінгом, раптово переростає в прагнення довести і старшому товаришеві, і самому собі власну спроможність виліпити з цієї представниці лондонського дна великосвітську панну.

В мить прийняття такого рішення герой В. Карпова несподівано для самого себе проймається полум'ям азарту, його пильний і водночас дещо піднесений погляд свідчить, що Хігінс уже уявляє, якою саме може стати під його керівництвом ця неотесана дівача. Надалі цей азарт уже не виявляється так зримо, однак виразно вчувається в чітких впевнених рухах, владних жестах, в дещо менторських цілеспрямованих інтонаціях, врешті в нездоланній наполегливості, з якою майстер своєї справи йде до досягнення поставленої мети. І цей фаховий азарт поступово переростає в щире юнацьке захоплення своїм творінням, врешті в палке кохання до чарівливої вродливиці, якою стає Еліза. Це його спершу насторожує, потім дивує, але швидко молодий професор скоряється новим для себе почуттям і якщо й не завжди

виявляє їх безпосередньо та часом прикриває звичною іронічністю та ущипливістю, все ж вірить в неодмінне досягнення порозуміння з коханою.

Через два десятиліття В. Карпов знову зустрівся з цією роллю в постановці мюзиклу «Моя чарівна леді», здійсненій на кримській сцені режисером Борисом Мартиновим (2006). Тут містер Хіггінс представлений уже закоренілим холостяком, так би мовити, сухарем, якого не так то просто зворушити. Він не хоче й гадки мати про якісь там почуття, що здатні відволікати від занять улюбленою фонетикою, а тому противиться цим почуттям усім єством своїм. І тим переконливішою відтак виявляється перемога кохання над цією зачерствілою натурою. Таке трактування значно драматичніше, хоч разом з тим воно посилює і комедійні аспекти ролі.

Цей Хіггінс – людина вже доволі поважного віку, він сивочолий і статечний, але бісики в очах, схильність до несподіваних дотепів виказують нерозтраченість молодечих сил, внутрішню розкутість. Тож цілком зрозуміло, чому цей професор, який так по-дитячому, так щиро й бурхливо радіє зустрічі з відомим колегою, беззастережно зважується побитися з ним об заклад і, не вагаючись, пускається в таку ризиковану авантюру як перекшталтування, перевиховання «гідкого каченяти» на чудесну лебідку.

Справа виявилася далеко не такою простою, як уявлялося попервах. Цьому Хіггінсу не раз уривається терпець, він доходить до відчаю і зневіри в можливості щось вдіяти з цим не лише неотесаним, а й украй норовливим дівчиськом, вже майже ладен визнати своє фіаско. Але й амбіції вченого, й чоловічий гонор, і зятість у прагненні будь-що домогтися свого виразно даються взнаки і свідчать про неабияку внутрішню силу цього, здавалося б, такого дивакуватого романтика. Пісенна скоромовка про Карла, який украв у Клари корали, стає не просто черговою навчальною вправою, а переломним моментом вистави. Наполегливість Хіггінса, який знову й знову змушує Елізу повторювати цю скоромовку, передається дівчині і вона поступово таки домагається бажаних результатів. Ведучи підопічну крізь хащі складних звукосполучень, Хіггінс виявляє виняткову терплячість та наполегливість, долаючи не так вульгарність Елізиної вимови, як самого себе. Тож коли стає зрозуміло, що його старання будуть не марними, він знову вертається до своєї

дитинної безпосередності й разом з Елізою натхненно виспівує на всі лади приповідку, яка аж ніяк не засуджує, а вихваляє злодійкуватого Карла.

З не меншою наполегливістю прагне професор притлумити в собі мимовільний потяг до чарівної вродливиці, якою стала Еліза. Але цього разу він зазнає поразки, поразки, яка зрештою приносить йому не меншу втіху, ніж попередня перемога.

Виразне відтворення внутрішнього драматизму, складнощів душі персонажа характерне для другого звернення В. Карпова до ролі професора Хігінса у мюзиклі «Моя чарівна леді».

ВИСНОВКИ

Акторське трактування образів літературної класики, яке сьогодні перебуває здебільшого на маргінесі літературознавчих студій, вкрай важливе для належного фахового осягнення різних аспектів художнього твору. Це підтверджує й сценічно яскраве, пластично виразне, психологічно витончене виконання В. Карповим головної ролі в знаменитому мюзиклі «Моя чарівна леді» за п'єсою Б. Шоу «Пігмаліон». Актор двічі звертався до втілення постаті Хігінса – в постановці В. Аносова (1988) та в постановці Б. Мартинова (2006). В першій виставі він відмовляється від особливого підкреслення вікової характерності й виразно передає палке завзяття філолога в досягненні поставленої мети, яке не суперечить відтворенню романтичної піднесеності героя, що несподівано для себе палко закохався. В пізнішій сценічній версії цієї ролі, де вікова характерність більш відчутна, не менш виразно означений фаховий азарт сполучається з особливо глибоким та вишуканим драматизмом.

Притому обидві версії динамічні й експресивні, багаті на різноманітні пластичні відтінки, психологічні нюанси, що цілком узгоджується з яскраво переданою в мюзиклі багатогранністю художньої палітри Б. Шоу, на вишуканість якої звернула увагу зокрема Анна Образцова: «Героїко-сатиричний театр Шоу не мав наміру протистояти ні гумору, ні ліриці. В самих драмах англійського сатирика присутні обов'язкові елементи своєрідного ліризму, якщо розуміти під цим не вияв сокровених почуттів, а пристрасне вираження заповітних ідеалів і думок» [4, с. 104].

Список літератури

1. Белинский В. Г. О драме и театре : в 2 т. / В. Г. Белинский. – М. : Искусство, 1983.
2. Гуменюк В. Театральна журналістика. Випуск 1 : творчий портрет актора / Віктор Гуменюк. – Сімферополь : Таврія, 2006. – 134 с.
3. Гуменюк В. Театральна журналістика. Випуск 2 : рецензія на виставу / Віктор Гуменюк. – Сімферополь : Таврія, 2008. – 176 с.
4. Образцова А. Г. Бернард Шоу и европейская театральная культура на рубеже XIX – XX веков / А. Г. Образцова. – М. : Наука, 1974. – 392 с.
5. Шоу Б. Полное собр. соч. : в 6 т. / Пер. с англ. / Бернард Шоу. – Т. 4. – М. : Искусство, 1980. – 654 с.

References

1. Belinskii V. G. *O Drame i Teatre: v 2 Tomakh*. [About Drama and Theatre. In 2 Volumes]. Moscow: Iskusstvo Publ., 1983.
2. Gumenyuk V. *Teatralna Zhurnalistyka. Vypusk 1: Tvorchyi Portret Aktora* [Theatrical Journalism. Issue 1: Creative Portrait of Actor]. Simferopol: Tavria Publ., 2006, 134 p.
3. Gumenyuk V. *Teatralna Zhurnalistyka. Vypusk 2: Retseziya na Vystavu* [Theatrical Journalism. Issue 2: Critique on Performance]. Simferopol: Tavria Publ., 2008, 176 p.
4. Obraztsova A. G. *Bernard Shou i Evropeiskaya Teatralnaya Kultura na Rubezhe XIX–XX Vekov* [Bernard Show and European Art Culture in the End of the 19th – Beginning of the 20th Centuries]. Moscow: Nauka Publ., 1974, 392 p.
5. Shou Bernard. *Polnoe Sobranie Sochinenii: v 6 Tomakh. Tom 4* [Complete Collection of Works in 6 Volumes. Volume 4]. Moscow: Iskusstvo Publ., 1980, 654 p.

**ОСОБЕННОСТИ СЦЕНИЧЕСКОЙ ТРАКТОВКИ ЛИТЕРАТУРНОЙ
КЛАССИКИ (ВАЛЕРИЙ КАРПОВ В МЮЗИКЛЕ «МОЯ ПРЕКРАСНАЯ
ЛЕДИ» ПО ПЬЕСЕ БЕРНАРДА ШОУ «ПИГМАЛИОН»)**

Гуменюк В. И.

В статье подчеркивается целесообразность учета при научном постижении художественной классики не только литературоведческих, но и сценических интерпретаций, тем более, когда речь идет о явлениях драматургии. Под соответствующим углом зрения анализируется исполнение известным крымским актером, народным артистом Украины Валерием Карповым роли Джимми Хиггинса в популярном мюзикле композитора Фридерика Лоу и либреттиста Аллана Лернера «Моя прекрасная леди» по пьесе Бернарда Шоу «Пигмалион».

Актер дважды обращался к воплощению образа Хиггинса – в постановке Владимира Аносова (1988) и в постановке Бориса Мартынова (2006). У первом спектакле он отказывается от особого подчеркивания возрастной характерности и выразительно передает стремление Хиггинса непременно достичь успеха в своем дерзком эксперименте, что не противоречит воссозданию романтической приподнятости неожиданно влюбленного. В более поздней сценической версии возрастная характерность более ощутима, здесь не менее выразительно обозначенный профессиональный азарт сочетается особенно глубоким и изысканным драматизмом. При этом обе версии динамичны и экспрессивны, богатые на разнообразные пластические оттенки, психологические нюансы, что вполне согласуется с ярко переданной в мюзикле многогранностью художественной палитры Б. Шоу.

Ключевые слова: литературная классика, драма, мюзикл, сценическая интерпретация.

**THE PECULIARITIES OF THE SCENE INTERPRETATION OF LITERARY
CLASSICS (VALERY KARPOV IN THE MUSICAL *MY FAIR LADY* BASED ON
BERNARD SHOW'S PLAY *PYGMALION*)**

Gumenyuk V. I.

The article emphasizes the important role of scientific study of literary classics in terms of scene interpretation, especially when it concerns drama. In such aspect the author presents the detailed analyses of scene image of Mister Higgins, played by well-known Crimean actor, people's artist of Ukraine Valery Karpov in the performance of musical *My Fair Lady* by composer Frederic Lo and playwright Allan Lerner, based on Bernard Show's drama *Pygmalion*.

The actor turned to Higgins's image twice – in Vladimir Anosov's staging (1988) and Boris Martynov's staging (2006). In the first performance he gives up the special stressing of the age-characteristic and expressively describes Higgins's wish to get success by all means in his impudent experiment, and it doesn't contradict to recreation of the romantic inspiration of the suddenly fallen in love person. In later staging age-characteristic is more tangible, here expressively determined professional excitement connects with especially deep and sophisticated dramatic effect. Herewith, both versions are dynamic and expressive, rich by various plastic hues, psychological nuances, which are absolutely approve to the versatility of B. Show's art palette, brightly described in the musical.

Keywords: literary classics, drama, musical, scene interpretation.